

Káró Nóra

Az ellenőrzés, értékelés helye,
szerepe és módszerei az
önkiszolgálás rendszerében

A követelménymodul megnevezése:

Általános pedagógiai asszisztensi feladatok

A követelménymodul száma: 1283-06 A tartalomlelem azonosító száma és célcsoportja: SzT-009-50

AZ ELLENŐRZÉS, ÉRTÉKELÉS HELYE, SZEREPE ÉS MÓDSZEREI AZ ÖNKISZOLGÁLÁS RENDSZERÉBEN

ESETFELVETÉS – MUNKAHELYZET

A "Pygmalion-effektus"

Kutatók (Rosenthal és Jacobson, 1968) különböző iskolákban és osztályokban vizsgálták a tanulók tanulmányi előmenetelét. A kísérlet során kiderült, hogy azokban az osztályokban fejlődtek jelentősebb mértékben a tanulók az év során, akikről a pedagógusok azt az információt kapták, hogy magasabb IQ-értékkel rendelkeznek, mint a többiek, függetlenül attól, hogy milyenek voltak a valódi IQ értékeik.

Ez azt igazolta, hogy a tanulási-nevelési illetve szocializációs folyamatban a pedagógusok attitűdjének jelentős szerepe van. Azok a tanulók teljesítenek jobban, akiktől eleve jobb teljesítményt várnak el \Rightarrow pozitív "Pygmalion-effektus" érvényesül. Azok teljesítménye rosszabb, akiknél az előzetes információk alapján is minimális illetve alacsonyabb a pedagógusok elvárása, követelménye \Rightarrow negatív "Pygmalion-effektus" érvényesül.

Gondolja át, hogy iskolai tanulmányai során találkoztak-e saját vagy osztálytársuk személyiségének megítélésében a Pygmalion-effektussal!

SZAKMAI INFORMÁCIÓTARTALOM

I. AZ ELLENŐRZÉS – ÉRTÉKELÉS MÓDSZEREI, LEHETŐSÉGEI A NEVELÉS FOLYAMATÁBAN, AZ ÖNKISZOLGÁLÁS RENDSZERÉBEN

1. Nevelési módszerek, eljárások, eszközök

A módszer tudományos értelemben valamilyen eredményhez elvezető tervszerű eljárás. A nevelési módszerek a nevelési folyamat legaktívabb, legdinamikusabb komponensei. A nevelés hatékonysága sok tekintetben a módszerek helyes megválasztásától, megfelelő kombinálásától és szakszerű alkalmazásától függ. A nevelési módszer formálja, alakítja a gyermek tudatát tevékenységének ösztönzésével illetve gátlásával. A nevelő hatások forrásai a nevelési tényezők: a felnőtt tekintélyi személyek, a feladatok és a kortársi interakciók.

A nevelési eljárás a nevelési módszer konkrét alkalmazását jelenti meghatározott, adott specifikus körülmények között. Az eljárás a módszer konkretizációja, hozzá képest részleges, alárendelt jelenség.

Nevelési eszköz minden olyan tényező, amely valamilyen módon hat, formál, alakít a célszerűen alkalmazott módszer megvalósításában. Ilyen értelemben eszköz lehet valamely közösség, szervezet, intézmény, rendezvény, tevékenység, sőt tárgyi elemek is. A gyakorlatban bonyolult kölcsönhatásban érvényesülnek az egyes módszerek, és legdinamikusabb komponensei az eszközök.

A nevelési fogás a nevelési módszer illetve eszköz alkalmazásának a módját jelenti.

Bábosik István a nevelési módszereket 2 csoportra osztja:

1. közvetlen (direkt) nevelési módszerek:

- a szokásformálás közvetlen módszerei
 - ◆ követelés módszere
 - ◆ gyakoroltatás módszere
 - ◆ segítségadás módszere
 - ◆ ellenőrzés módszere
 - ◆ ösztönzés módszere
- a magatartási-tevékenységi modellek közvetítésének módszerei
 - ◆ az elbeszélés módszere
 - ◆ modellértékű személyek bemutatása
 - ◆ a műalkotások bemutatása
 - ◆ személyes példaadás
- a meggyőzés formálás közvetlen módszerei
 - ◆ előadás, magyarázat, beszélgetés
 - ◆ a tanulók önálló elemző munkája

2. közvetett (indirekt) nevelési módszerek funkcionális rendszere:

- hatásszervező funkciók alapján
 - ◆ a közösségfejlesztő és önfejlesztő tevékenység megszervezésének módszerei (önkormányzati- és tanulmányi feladatok megszervezésének módszere stb.)
 - ◆ a kölcsönhatásrendszer -közvélemény-irányításának módszerei (közvetett követelés, ösztönzés, felvilágosítás stb.)
- személyiségfejlesztő funkciók alapján
 - ◆ a beidegzés módszerei (közvetett követelés, ösztönzés, ellenőrzés stb.)
 - ◆ a magatartási-tevékenységi modellek közvetítésének módszerei (a nevelő részvétele a közösségi tevékenységben stb.)
 - ◆ a meggyőzés formálás módszerei (a közvetett felvilágosítás módszere, a vita módszere)

D. M. Grisin 3 csoportra osztotta fel a módszereket:

- A gyermek természetes önfejlődését ösztönző módszerek: példa- és eszménykép, verseny és jutalmazás
- A személyiség tulajdonságainak irányított alakulását elősegítő módszerek: meggyőzés, követelés, gyakorlás, közvélemény
- A fejlődés korrigálását biztosító módszerek: figyelmeztetés, büntetés és érdeklődés irányítása

V. M. Korotkov szintén 3 csoportot ír le:

- A közösség szervezését és tömörítését szolgáló módszerek: verseny, önkormányzat, önkiszolgálás
- Eszmei-erkölcsi meggyőződés kialakítását előidéző módszerek: tájékoztatás, keresés, vita, kölcsönös felvilágosítás
- A pedagógiai ráhatás módszerei: követelés, közvélemény, korrekció, jutalmazás, büntetés

Vanek J. szerint:

- Alapvető módszerek, amelyek a pszichikum három összetevőjének (értelmi, érzelmi és vegetatív terület) egyikére irányulnak
- Komplex módszerek, amelyek hatása a személyiség több összetevőjét befolyásolja
- Esztétikai nevelési módszerek: műalkotások és akármilyen más esztétikum felhasználásával ható módszerek

A módszerek bizonyos rendszerekbe, csoportokba való besorolása nem azt jelenti, hogy ezek a módszerek a gyakorlatban is elkülönülnek egymástól. Ellenkezőleg, egymással összefüggenek, egymást átszövik és kiegészítik. Csak a módszerek együttese és kombinációja a biztosítéka a hatékony nevelői munkának. A konkrét nevelési módszer és eszköz kiválasztásának szempontjai:

- nemzetközi egyezmények, egy-egy ország törvényei
- a nevelés társadalmilag meghatározott céljai
- a nevelő munka konkrét feladata és tartalma
- a nevelő személye stb.

Alapvető nevelési módszerek

Követelés: kötelező célokat és feladatokat állít a tanulók elé, meghatározott cselekvés tevékenység végrehajtására késztet. A követelés végrehajtása során a tanuló új ismereteket, készségeket erkölcsi tulajdonságokat szerez, a már meglévőket fejleszti. A követelés mindig valamilyen konkrét követelmény formájában fogalmazódik meg. A követelés fajtái:

- parancs,
- tiltás,
- kérés.

A követelés nagy értéke az, hogy hozzászoktatja a tanulókat az önuralomhoz és a fegyelemhez. A hatékony követelés legyen:

- nyílt
- világos
- egyértelmű
- logikus
- teljesíthető
- határozott.

Meggyőzés: mások tudatának és magatartásának értelmi és érzelmi úton történő befolyásolása. Kifejlett formájában a serdülőkortól kezdve alkalmazható. A meggyőzés módszerének helyes alkalmazása eredményezi az akarat mozgósítását. A meggyőzés során őszintének kell lennie a pedagógusnak. Csak akkor győzhetjük meg tanítványainkat valamiről, ha egybevág saját tapasztalataikkal. Hatékonyságában döntő szerepe van a demokratikus tanár–diák kapcsolatnak.

Gyakorlás: a sokszor ismétlődő cselekvés folyamata, amelyben kialakítjuk a gyermek életkorához szükséges beidegződéseit, jártasságait, készségeit, szokásait, és küzdünk a már kialakult negatív vonások, készségek és szokások ellen. A módszer alkalmazása a családban kezdődik, az óvodában és az iskolában folytatódik. Az eredményes gyakorlás feltételei: tudatosság, határozottság, következetesség, életrend, napirend, játék, munka, verseny stb.

Példaadás: a követendő cselekvési normáknak, erkölcsi állásfoglalásnak a tanulók elé tárása szemléletes módon, konkrét emberi cselekedetekben. Jelentősége a szuggesztív (sugalló, ösztönző) hatásban, a gyermek részéről az utánzási hajlamban, az azonosulási tendenciában van, azaz olyan akar lenni, mint a választott példakép. A példakövetés két típusa: utánzó típus (híven lemásolja, utánozza a példát); a másik típus a követendő személy tulajdonságaiból válogat, szelektál (jobban megragadja a példakép lényegét; ezek az önállóbb, alkotóbb személyiségek). A példa hatásának feltételei:

- a példaképben valósuljon meg az elvek és a cselekvés összhangja
- a példakép legyen képes érzelmileg is megragadni a követőt
- a tanulóban legyenek meg a szükségletek az átvehető tulajdonságok kialakítására.

Jutalmazás és büntetés:

A jutalmazás a helyes magatartás és cselekedet elismerő értékelése. A jutalmazás és büntetés külső társadalmi értékelés, amely a pedagógusokon és a tanulóközösségen keresztül jut el az egyes tanulóhoz, és az egész személyiség pozitív vagy negatív megítélését jelenti. A dicséret szavakkal való jutalmazás. Lehet írásbeli vagy szóbeli. A jutalmazás a dicséret magasabb foka. Jutalomban csak hosszabb ideig tanúsított jó magatartásért, szorgalmas, állandó jó tanulásért szabad részesíteni a gyermeket. Az elismerés legmagasabb foka a kitüntetés, amelyben csak a legkiválóbbak részesülnek. Fontos, hogy ne kivételezzünk, a jutalmazás ne legyen bántó a többiek számára.

A büntetés a helytelen cselekedet elítélése, hogy távol tartsa a gyermeket az elítelt cselekedet megismétlésétől. A büntetés a nevelésben nem megtorló, hanem nevelő jellegű módszer. Ahhoz, hogy a büntetésnek nevelő hatása legyen, a következőket kell figyelembe venni:

- csak akkor büntethet a nevelő, ha a gyermek tudja, miért kap büntetést
- a büntetést minél ritkábban és csak a legvégső esetben alkalmazzuk
- a büntetés legyen arányban az elkövetett vétekkel
- a vétek elkövetése bizonyított legyen
- a büntetés legyen mérsékelt és fokozatos
- a nevelőtestület egységes elvek alapján alkalmazza a büntetést.

Ellenőrzés és értékelés: az ellenőrzés a nevelési folyamatban a feladatok rendszeres, hibátlan, színvonalas teljesítésének biztosítását szolgáló módszer. Az ellenőrzés tartalmában és formájában az életkortól és a fejlettségi szinttől függően változik. A nevelési folyamatát végigkíséri az értékelés, vagyis a gyermek magatartásának a társadalmi követelményekhez való viszonyítása. Célja a követelmények folyamatos teljesítésének a biztosítása. Ki kell terjednie a nevelési folyamat minden részmozzanatára. Az értékeléssel kapcsolatban a legnagyobb hiba a közömbösség, ennél még az állandóan bíráló nevelői magatartás is jobb.

Módszerek kombinálása

Az ismertetett módszereket azért nevezzük alapvető nevelési módszereknek, mert az első három (követelés, meggyőzés, gyakorlás) jól kapcsolható a nevelési folyamat valamelyik mozzanatához (tapasztalás, tudatosítás, gyakorlás). A példaadás, jutalmazás és büntetés, ellenőrzés és értékelés a nevelési folyamat bármelyik szakaszában eredményesen használható.

A nevelési módszereinek hatékonyságát fokozza a közösség. A pozitív hatások ereje felfokozódik a közösségben, míg a szervezetlen, negatív normarendszerű csoport káros hatást gyakorol az egyes tanulókra.

Az értékelés mint nevelési módszer

Az értékelés típusai, értékelési funkciók

1. Diagnosztikus értékelés

A megtanítási stratégiát előmérés, a tanulás kiindulási szintjének a feltárása, a tanulók előzetes ismereteinek a felmérése alapozza meg. Diagnózisra 1. osztály elején van leginkább szükség, mivel a fejlesztő értékelés alkalmazásával a későbbiek során pontos információkat kapunk, vagy a fejlesztő értékelés magában foglalja a diagnosztizálást is. A diagnosztikus értékelést soha nem használjuk fel minősítésre.

2. Fejlesztő értékelés

A tanulási szakaszban (új ismeretek feldolgozása, alkalmazása, gyakorlása stb.) fejlesztő értékelést használunk, alkalmazunk, ugyanis ez biztosítja a cél felé haladást. A fejlesztő értékelést nem váltjuk át osztályzásra. A fejlesztő értékelés módjai:

Szóbeli fejlesztő értékelés

A tanulási folyamat egészében jelenlévő, konkrét pedagógiai szituációkhoz kötődő értékelési forma. Lehet: közvetlen egyéni beszélgetés során megnyilvánuló értékelő magatartás, vagy szabályozott: előre kiadott szabályok, szabálysorok alapján történő értékelés. Ennek szintjei, akár fázisai is lehetnek:

- az egyén értékeli önmagát,
- a csoport tagjai értékeli az egyént,
- a csoport értékeli önmagát,
- a csoport tagjait értékeli más csoportok,
- a csoportot értékeli más csoportok,
- a csoport tagjait értékeli a pedagógus,
- a csoportot értékeli a pedagógus,
- az osztályt értékeli a pedagógus.

A szabályozott szóbeli értékelés átváltható jutalomra (pontokra, ábrákra, stb-re). Nem váltható át osztályzatra.

Írásbeli értékelés

Pontozás: elsősorban a feladatlapos formáknál alkalmazzuk.

A pontozás kritériumai:

- a pontszámok a tanulási tevékenység részleteit is mutassa meg,
- fel kell tüntetni az elért és az elérhető pontszámot,
- a pontozás nem váltható át osztályzatra,
- a pontozás elsősorban önellenőrzés és önértékelés alapján történjen,
- a csoporton belül el kell helyezni az egyéni teljesítményeket. Ez csak a csoport ügye, és a tanítóé, aki ezeket az egyéni teljesítményeket nem hozhatja nyilvánosságra a csoport beleegyezése nélkül. A csoport beleegyezése esetén is csak akkor, ha nagyon nyomós oka van.
- a csoportteljesítményeket viszont el kell helyezni az osztály egészének teljesítménysorában.

A szóbeli és az írásbeli fejlesztő értékelés viszonya és együttes kezelése a tanulási szakasz végén:

A szóbeli és az írásbeli értékelés során kapott csoportpontszámokat összeadjuk a ciklus végén, s a legtöbb pontszámot (A pontszámokat lépésekre, s egyéb kreatív, a csoport pontos helyzetét mutató egyéb dolgokra is át lehet váltani. A végelszámolásnál mindig az ebből a dologból elért csoportösszeget kell venni.) elért csoport jutalomban részesül. A jutalom természetesen nem az osztályzásra vonatkozik. Jutalom sok minden lehet, ez megint a pedagógus ötletességén múlik (pl. megtapsolják a legjobb csoportot, tortát kapnak, kirándulni mennek stb.).

Természetesen a fejlesztő értékeléshez nem mindig kell kapcsolni a jutalmazást. Erre csak akkor van szükség, amikor önmagához a tanuláshoz való kedvet az értékelés már nem tudja kellően motiválni.

3. Lezáró-összegző értékelés

A nagyobb egységek, egy-egy nagyobb tanulási szakasz végén megejtett értékelési forma.

A lezáró-összegző értékeléseket programunkban célszerű a ciklusok végére tenni.

A lezáró-összegző értékelés módjai:

a/ pontozásos,

b/ szöveges.

A lezáró-összegző értékelés irányultsága szempontjából:

a/ tanulóknak és csoportnak szóló,

b/ szülőnek és tanulóknak szóló.

A lezáró-összegző értékelés összetevői:

- Ellenőrzés–diagnosztizálás
- Lezárás–összegzés–értékelés
- Jutalmazás

Ellenőrzés–diagnosztizálás

Célja: az egész tanulási szakaszra érvényes differenciált egyéni elvárési szinteket mennyire sajátították el a tanulók.

Módjai: Elsősorban a feladatlapokban megjelenő tudást lehet vele lemérni. Ennek jól ismert módja a fejlesztő értékelésnél használt pontozásos módszer. A különbség a fejlesztő értékelésnél használt pontozáshoz viszonyítva, hogy a feladatlapokat mindenkinek egyedül kell megoldania, nem segíthetnek a társak.

Mutatói:

- A folyamat végén mutatott egyéni teljesítményekből összeálló csoportteljesítmény.
- Mennyire élt a csoport az önellenőrzés lehetőségeivel. Mennyire volt ez rájuk fejlesztő hatással.
- Mennyire éltek a csoporttagok az egymást segítés lehetőségeivel (nem megmondani kell a másiknak a megoldásokat, hanem a megoldáshoz vezető út megtalálásában kell segíteni egymást).
- Mennyire reális a folyamat alatt mutatott csoportteljesítmény.
- Eredménye: a diagnosztizálás, amely lehetővé tesz a további fejlesztési stratégia kialakítását, módosítását a jobb eredmény elérése érdekében a tantárgyakban.

Szociometriai felmérések

Iskolához, tanuláshoz, tágabb környezethez való viszony felmérése. Eredménye a társas viszonyokban való tisztánlátás, a környezethez való viszony leírása. Természetesen 1. osztály első félévében (vagy az egész évben?) mindez beszélgetés formájában kell hogy történjen. A felmérések alapján mutatott kép felhasználásával kell kialakítani a további fejlesztési stratégiát.

Lezárás-összegzés-értékelés

A tanulási folyamat alatt és végén mutatott, illetve elért (vagy el nem ért) eredmény (eredménytelenség) összegzése.

Tanulónak és csoportnak szóló:

A csoport, s azon belül az egyén fejlődéséről adjon képet.

Mindez történhet: szóban vagy írásban: ábrákkal, pontokkal, összesítjük a folyamat alatt elért egyéni és csoportpontoszámokat. A legjobb eredményt elérő csoport (csoportok) jutalomban részesülnek.

Szülőnek és tanulónak szóló:

Megmutatja, hogy miből áll jól a tanuló, és miben kell még fejlődnie.

A pedagógiai értékelés funkciója, fajtái, lehetőségei

Az oktatás folyamatában nélkülözhetetlen a tájékozódás és a tájékoztatás a tanítási-tanulási folyamat eredményességéről. A pedagógiai értékeléshez szükséges adatokat az ellenőrzés, értékelés módszerével gyűjtjük össze. Ezek igen változatosak, pl. megfigyelés, feleltetés (szóban, írásban), teszt, feladatlap, dolgozat, vizsgáztatás stb....Az értékelés két részfolyamatra osztható:

- adatgyűjtés
- azok értelmezése, magyarázata vagyis interpretálása.

Az adatgyűjtés

Lehet felszínes, részletező, szubjektív és objektív. A pontos adatgyűjtést mérésnek nevezzük. A mozgásos és kognitív követelmények, az érdeklődés, az affektív viszonyulások nagy része jól mérhető.

Interpretálás

3 követelménye:

- objektivitás
- érvényesség
- megbízhatóság.

Objektivitás: a tényleges teljesítmény mérése a szubjektivitás kizárásával.

Érvényesség: amit számon kérünk, azt megtanítottuk-e.

Megbízhatóság: akkor valósul meg, ha az ismételt mérés is ugyanazt az eredményt adja. Ezt közvetett módszerekkel szoktuk megvalósítani.

A pedagógiai értékelés **első visszajelentési körében** a tanulóról, az ő tanulási eredményeiről saját maga felé áramlanak az információk. Ennek célja: a további tanulás serkentése és iránymutatás a korrekcióra. Lényege tehát a megerősítés, mely lehet pozitív és negatív. Ezt a verbális és nonverbális kommunikáció számtalan módjával közvetíthetjük. A jó pedagógus e területen igen széles skálán mozog. Nem szabad elfelejteni, hogy soha nem önmagáért való művelet. **Második visszajelentési körében** az információk a tanulási eredményekről, a tanulás irányítója, a pedagógus felé áramlanak. *"Amikor a tanulókat értékeljük, osztályozzuk, saját munkánk eredményeivel is szembe nézünk."* (Szokolszky) **Harmadik visszajelentési körében** a tanulási eredményeket és a pedagógiai célokat, a teljesítményeket és a tantervi követelményeket vetjük össze a tanulhatóság, a megvalósíthatóság szempontjából.

Az ellenőrzés-értékelés lehetőség szerint terjedjen ki a személyiség egészére. Ne rekedjen meg a kognitív szféra vizsgálatánál. Értékelje a tanuló munkamorálját, munkatempóját, szociabilitását, manuális készségét, stb.... Az értékelés támpontjai legyenek világosak és meggyőző erejűek. A tanuló ismerje ezeket mert ez segíti önellenőrzését, önértékelését. Az osztályzat centrikusság nem tekinthető pozitív jelenségnek. Az a jó, ha a jó osztályzaton túl a tanulás közvetlen örömei, szépségei is motiválják a tanulókat.

Az osztályozás mint numerikus értékelés a nevelő szuverén joga! Didaktikai követelményei: Megfontolt határozott és megfelelő szóbeli indoklással kiegészített legyen. Óvakodjunk a beskatulyázás minden formájától! Kerüljük a kivételezést, a lehető legobjektívebb módon kell eljárni. Fontos a hangneme, stílusa, diagnosztizáló, prognosztizáló jellege, meggyőző ereje, vagyis az ellenőrzés, értékelés humánuma.

II. NEVELŐ ÉS NEVELT KAPCSOLATA AZ ELLENŐRZÉS-ÉRTÉKELÉS FOLYAMATÁBAN

Nevelői személyiség, modell-szerep

Nevelői személyiség: Nehéz maradéktalanul megfogalmazni a meghatározását. A definíciókból hiányzik az összetettség, többnyire "erénygyűjtemény" szintjén sikerül. Próbálkozások átfogóbb, teljesebb megközelítésre:

Adelson szerint: KARIZMA + SZAKMA. Szakma: általános műveltség, szakműveltség. Karizma: a befolyásolás, lenyomathagyás képessége, melynek fontos eleme a hitelesség.

Bárosik István abból indul ki, hogy az aszimmetrikus tanár-diák viszonyban a nevelő fölérendelt irányító helyzetéből adódóan élmény- és tapasztalatforrás, mert tevékenységi és magatartásmintákat közvetít. A példa hatékonyságának alapfeltétele a tekintély.

- Szubjektív összetevők: az egyén személyiségének értékei
- Objektív összetevők: társadalmi ranglistán elfoglalt hely

A személyiség értékei: értékrendszer, felkészültség, emberi kapcsolatok, szerepek, attitűdök, oktatási-nevelési eredmények, ítéletek.

A kutatások szerint a diákok a jó pedagógus ismérvei közül olyan személyiségjegyeket jelöltek első helyen, melyek a szociális tanár-diák kapcsolatban nyilvánulnak meg (pl. megértő, kedves, jóságos, igazságos, gyermekszerető). Ezeket az ismérveket követték a szakmai felkészültséget megjelenítő tulajdonságok. Tanárok körében a kutatások az ellentétes sorrendet tárták fel.

Mariel Jackson kutatásaira alapozva (tipológia az orvoslásra) Adelson próbál a tanár-diák interakció alapján csoportokat alkotni:

<i>Sámán és mágus</i>	<i>Lelkész</i>	<i>Misztikus</i>	<i>Természetelvű</i>
<i>Karizmatikus. szakmai felkészültséggel párosul, akkor hatása pozitív azonosulásra készíti. nárcizmussal, önszeretettel párosul, akkor visszataszító, elutasítják.</i>	<i>Ha Elhivatottság érzése jellemzi, készíti a diákat arra, hogy tevékenységét tanári modell szerint vezesse. A tanár-diák kapcsolat szoros és közvetlen. Nagyon eredményes főleg felsőoktatásban.</i>	<i>A diák áll a közép-pontban. A cél, hogy minél személytelen. Nagyon hatékonyabban segítse a gyermek eredményekben, de a tanár személyiségének, nem ad modellt. A tanár-diák viszony kialakulását. Nem hivatalos kapcsolatra stílus, modellt ad, hanem a korlátozódik a tanítás adott (felsőoktatás). fázisához igazodik. Ha pozitívumokra támaszkodik, akkor</i>	<i>A tantárgyi feladat érdekli, egyébként minél személytelen. Nagyon sikeres tantárgyi eredményekben, de nem ad modellt. A tanár-diák viszony hivatalos kapcsolatra korlátozódik (felsőoktatás).</i>

*hatékony. Ha a
gyenge pontra
támaszkodik (pl.
sértegetés), akkor
visszataszít.*

Összefoglalva: Adelson arra mutatott rá, hogy a hivatalos tanterv megtanításán túl a nevelő személyiségével még egy "tantervet" közvetít, az ún "rejtett tantervet". Tehát a tényleges tanterv a tudás átadására; a "rejtett tanterv" viselkedési formák, attitűdök átadására szolgál, és ez legalább olyan fontos, mint a tényleges tanterv.

A tanár–diák szerepkettős

Szerepsémák kialakulása: adódik az évszázados tanár–diák viszonyból. A tanárszerepet már diákkorban kezdjük tanulni, ez folytatódik a tanárképzésben. A tanárszerep szükséges szerepkellékei: tanulásra serkentés, elkülönülés, személyes kapcsolat mellett hivatalos ok, tradícióhoz kapcsolódó tekintély, emelt hanghordozás, st.... Diákszerep: tanulás és tanulásra készítetés kijátszása, passzivitás, önvédelmi stratégiák, sűgás, puskázás, st.... A kettő indikálja egymást. ⇒Ez a hagyományos tanár–diák szerepkettős. Igény: barátságos, emberi, személyközeli kapcsolat. ⇒Ehhez viszont nincs bejáratott séma.

Ha a tanár ilyen szerepviselkedést szeretne megvalósítani, nehéz és hosszú folyamat eredményeként jöhet csak létre. Ez az újfajta tanárszerep a diák számára is nagyon megterhelő, mert új válaszviselkedéseket kell keresnie. Fel kellene adnia a szemben álláson alapuló viszonyt. A kiforrott tanár–diák szerep együttes olyan, akár a szimbiózis: egyik indikálja a másikat.

Az új tanár szocializációja

A szerepkettős (tanár–diák) akkor dől el, amikor belép az osztályba. A diákok "tesztelni" kezdik, hogy mit "tűr". E próbaviselkedés fogáskeresés fázisában az új tanárnak 2 teendője van:

- kordában kell tartani a "határokat" folyamatosan feszegető próbálkozásokat
- nem szabad maga ellen hangolnia a diákokat.

Ez nem könnyű feladat, vannak "keményen tesztelő osztályok". Ez az első szakasz az első számonkérésig tart. A pedagógus helyén való szerepviselkedése ettől kezdve szinte automatikusan adódik. Nem kell tennie mást, mint működtetnie a rendszert, s a dolgok kezdenek kezelhetővé válni, hiszen a szerepek az oktatás rendjéhez idomulnak. Modellt ad a kollégák viselkedése is. Ezzel a hagyományos tanár szerepre való szocializáció már meg is történt.

Mi történik, ha másképp óhajt szocializálódni? Nem a tekintélyre, hanem az együttműködésre épít a hagyományos, frontális jellegű iskolarendszer keretei között? Immunválaszt vált ki a hagyományos rendszerből, mert a diákszerepben ott van a tanárszerep hiánytalan lenyomata. Az új viselkedés felkelti a tanulók érdeklődését: ad a véleményükre, nem tapad a tankönyvhöz, jóformán nincs fegyelmezés, de nem világos, hogyan kell jegyzetelni és hogyan kérnek számon. Vagyis az ennek megfelelő újfajta diákszerepre, a diákviselkedésre hiányoznak a megfelelő sémák. Ezért a diák számára az új stílussal próbálkozó tanár igencsak megterhelő. Konfliktusok keletkeznek, tanár-diák elégedetlen egymással.

Megoldás: Az újfajta viselkedés kialakítása hosszú folyamat. Míg ez a magatartás belsővé nem válik, keresni kell a törékeny egyensúlyt a hagyományos és a meghonosítani kívánt elemek között.

A pedagógiai asszisztens nevelői feladatai az ellenőrzés-értékelés területén és a nevelési folyamat egészében

1. ábra. Pedagógiai asszisztensek gondozási tevékenység közben

Azokban az intézményekben, ahol a pedagógus munkáját asszisztens segíti, a nevelési feladatok kisebb vagy nagyobb része az asszisztensre hárul. Az asszisztens és a diák kapcsolata hasonló a tanár-diák kapcsolatéhoz, csak még több nevelési feladattal megspékelve.

Napjaink megváltozott környezetében nem egyszerű a nevelőknek megfelelniük pedagógiai hivatásuknak. A hivatás részben új vonásait a társadalmi változások rajzolták meg. A nevelő/asszisztens ma egyebek mellett a következő szerepeket is betölti:

- a társadalom képviselője (fontos, hogy a társadalom jobbik felét képviselje, a pozitív morális értékeket közvetítse);
- bíró (ítéleteket alkot, ami által értékítéletek kialakulását befolyásolja);
- forrás (az ismeretek és az értékek felmutatója, adagolója és táplálója);
- játékvezető (irányítja a társas viszonyokban zajló játszmákat, egyeztet az iskolában jelentkező konfliktusokban);
- detektív (felderít, keresi a történések okait);
- az identitás tárgya (növédekéi előtt bizonyos mértékig mindig példakép, akit utánoznak, akihez – tudatosan vagy nem – hasonulnak);
- szorongáscsökkentő (az általa nyújtott biztonsággal és szeretettel segít kiszolgáltatott növédekéinek, hogy kiegyensúlyozottabbá váljanak);

- éntámogató (önbizalomhoz segíti őket);
- szülőhelyettes (sok mindent törekszik pótolni abból a törődésből, amit a szülők elmulasztottak);
- facilitátor, tanácsadó, mentor (hagyja a saját programjuk szerint növekedni a tanítványokat, de mint a jó kertész, ehhez hozzá is segíti őket).

Néhány jó tanács, hogy ezeket a nevelői feladatokat a lehető legjobban tudja végezni minden pedagógus és pedagógiai asszisztens:

- A tanítványainkkal való kapcsolatainkban kövessük mindig a szakmai tudásunk által megalapozott lelkiismeretünket. Elbizonytalanodásainkban igazodási pontot jelenthet a Pedagógusok Szakmai Etikai Kódexe, amely segíthet az eredményes út megtalálásában.
- A legfontosabb parancs: nem ártani! A parancsot azonban ne passzív háttérbe vonulással, hanem kezdeményező, aktív segítségnyújtással kövessük.
- Tanuljuk meg a konfliktuskezelés kooperatív módját, azaz nem a győztes-vesztes stratégiáját alkalmazni. Tudásunkat adjuk tovább a tanítványainknak. Segítsük őket abban, hogy a konfliktusaikat majdan ők is így, és ne a szemet szemért elvető önérvényesítő vagy a nem szól szám, nem fáj fejem típusú elkerülő, esetleg a mártíromságot vállaló önalávető módon oldják meg.
- Tegyük meg mindent az ellen, hogy a kiégés tünetei jelentkezzenek rajtunk. Tanári életutak tucatjai példázzák, hogy a pályakezdő rajongó idealizmus korszakát a realizmusé követi, majd a frusztráció, végül az apátia lesz jellemző az önmaga személyiségének építésén tudatosan nem fáradozó pedagógusokon. Kiábrándult, frusztrált vagy apatikus tanárokból nem válhatnak nevelők. Ha az idealizmus korszakának lobogása nem is tarthat bennünk örökké, legalább őrizzük meg magunkat a józan, optimista realizmusnak.
- Építsünk valódi szellemi közösséget a tanítványainkkal! Olyat, amelyben nevelő és nevelt egyaránt érzi, hogy valami nagyszerű közös kaland részesei mind a ketten. Ahol a szerepek olykor fel is cserélődnek, és a tanár éppen úgy tanul a diáktól, mint – az esetek többségben természetesen – fordítva.
- Legyen fontos számunkra, hogy növendékeink szeressenek bennünket. „Csak attól tanulunk, akit szeretünk” – mondta Goethe. Ezért hát törekednünk kell a tanítványok szeretetének kiérdemlésére. Természetesen nem a kívánságaik elvtelen teljesítésével vagy egyéb, etikailag kifogásolható módon, hanem azzal, hogy elsősorban mi magunk sugározzuk magunkból a szeretetet feléjük.
- Eötvös József szerint a tanárnak legyen nemes jelleme és jó kedve. Az előbbiről volt már szó. Itt most inkább az utóbbira, a jó kedvre kívánjuk a figyelmet felhívni. A derűs, vidámságot kedvelő és a humort értő tanár sokkal könnyebben talál utat a tanítványai szívéhez, mint az állandóan komoly, netán zord társa. Korunkban, amikor tanítványaink családjában megritkult a nevetés, még nagyobb szükség van arra, hogy az iskola a mosoly helye legyen.

AZ ELLENŐRZÉS, ÉRTÉKELÉS HELYE, SZEREPE ÉS MÓDSZEREI AZ ÖNKISZOLGÁLÁS RENDSZERÉBEN

- Ne higgyük, hogy mindig igazunk van! A tanári pálya könnyen kialakíthat bennünk ilyen téveszméket, tekintve, hogy időnk nagy részét nálunk képzetlenebb és kisebb tudású gyerekek között töltjük. Ez gyakran felsőbbrendűségi tudatot, komoly személyiségtorzulást okoz, ha nem figyelünk eléggé magunkra. A kételkedést nem ismerő, önmaga igazában mindig biztos pedagógus nemcsak rossz tanár, hanem alkalmatlan nevelő is.
- Törekedjünk arra, hogy a szülőkkel újfajta partneri kapcsolatot alakítsunk ki. Ha nem tudunk társaikká válni a nevelésben, elveszítjük növendékeink bizalmát. A partnerség építése nem könnyű korunkban, amikor az iskola (s benne a tanár) tekintélyét igen alacsonyan jegyzik a presztízislistákon. Új eljárásokra és meggyőző szakmaiságra van ezen a téren is szükség.
- Ha a tanár-diák kapcsolatainkban eredményesek akarunk lenni, igyekezzünk a saját személyiségünket karbantartani. Családi életünk harmóniája, az aktív pihenések, a szakmai továbbképzések, a lelki gyakorlatok, a baráti kapcsolatok ápolása, a kulturális, szellemi élmények, a sport, az utazás mind-mind a segítségünkre van és lehet ebben.

Milyen is legyen hát a jó nevelő a tanár-diák kapcsolat változásai közepette? Nagyjából ugyanolyan, mint fél évszázaddal ezelőtt, ahogyan Karácsony Sándor megálmodta: *„Áradjon belőle titokzatos áram módjára az őszinteség és a szabadság, tudjon egyformán adni és elfogadni. Ne sokat törődjön aztán más egyéssel. Az áramkör megindult, s elvégzi a többi.”*

TANULÁSIRÁNYÍTÓ

A szakmai ismerettartalom elsajátítását követően játsszák el az osztályban az alábbi szituációs játékokat! Több felvetés, megközelítés, megoldás is lehetséges...

1. feladat

Pedagógiai asszisztensként alkalmazzák az alábbi nevelési módszereket önkiszolgáló tevékenységekhez kapcsolva.

- meggyőzés
- jutalmazás
- büntetés

2. feladat

Alakítsanak ki az osztályukban 5–6 fős csoportokat. Alkalmazzák tanulmányi vagy közösségi munkájukra az alábbi szóbeli fejlesztő értékeléseket.

- a csoport tagjai értékelik az egyént,
- a csoport értékeli önmagát,

- a csoport tagjait értékeli más csoportok

3. feladat

Játsszák el Adelson pedagógus típusait (sámán és mágus, lelkész, misztikus, természetelvű)! Mutassanak be 1-1 elképzelt órát, foglalkozást ezektől a nevelői típusoktól! Készüljenek fel előre, ruházatuk, gesztusaik, megnyilvánulásaik is tükrözzék ezeket a típusokat!

4. feladat

Új tanár érkezik a "híres 5. c"-be. Az osztály próbálgatja, hogy meddig mehet el. A tanár:

- pályakezdő, csinos, "jólnevelt" kislány"
- idős, nyugdíjhoz közeli úri ember
- laza, fiatal, elvont "srác"
- nem ma kezdte pályáját, beleváló, szimpatikus...

Játsszák el az elképzelt szituációkat!

MUNKANYELV

ÖNELLENŐRZŐ FELADATOK

1. feladat

Húzza alá az alábbiak közül az alapvető nevelési módszereket!

követelés, beszélgetés, séta, játék, meggyőzés, gyakorlás, önkiszolgálás, tanulás, példaadás, meseolvasás, jutalmazás, magyarázat, büntetés, ellenőrzés, kötelező olvasmány, értékelés

2. feladat

Válasszon ki 3 nevelési módszert, és kapcsolja össze gondozási feladatokkal! Írja le a szituációt!

- A, Elhivatottság érzése jellemzi
- B, Ha nárcizmussal, önszeretettel párosul, akkor visszataszító
- C, A diák áll a középpontban
- D, A tanár–diák viszony hivatalos kapcsolatra korlátozódik
- E, Nem modellt ad, hanem a tanítás adott fázisához igazodik
- F, A tanár–diák kapcsolat szoros és közvetlen
- G, A tantárgyi feladat érdekli, egyébként személytelen
- H, Nagyon eredményes stílus, főleg a felsőoktatásban
- I, Karizmatikus
- J, Ha a gyenge pontra támaszkodik (pl. sértegetés), akkor visszataszít
- K, Készíti a diákot arra, hogy tevékenységét a tanári modell szerint vezesse

5. feladat

Nevezzen meg 5 olyan szerepet, melyet a pedagógiai munkán túl be kell töltenie manapság egy pedagógusnak/pedagógiai asszisztensnek!

<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>

6. feladat

A szakmai ismeretanyag alapján írjon 5 jó tanácsot egy pályakezdő pedagógusnak/pedagógiai asszisztensnek!

MEGOLDÁSOK

1. feladat

követelés, meggyőzés, gyakorlás, példaadás, jutalmazás, büntetés, ellenőrzés, értékelés

2. feladat

Példa egy lehetséges megoldásra:

Példaadás: ha bejövünk az udvarról az épületbe, mindig használjuk a lábtörölt; az ebéd után együtt mosunk fogat a kisgyermekkel stb...

Követelés: a délutáni tanulást követően a gyermek rakjon rendet a padjában, addig ne engedjük, hogy más tevékenységbe kezdjen

Gyakorlás: a cipőfűző megkötését lépésről lépésre rendszeresen gyakoroljuk egészen addig, míg teljesen önállóan nem megy

3. feladat

Példa egy lehetséges megoldásra:

A csoportot értékeli a pedagógus

Egy csoportmunkát követően történhet. *"A csoport összességében jól működött. Peti volt a húzóerő. Neki kellett volna hagyni a többieket is érvényesülni. Kata jól koordinálta a munkafolyamatokat. Luca igyekezett ösztönözni passzívabb társait. Edit "megúszósan" helyezkedett; a munka könnyebb végét igyekezett mindig megfogni. Ricsi látványosan unatkozott, nem volt része a csoportmunkának. Hajni csak a rajzos feladatokban vett részt, amikor gondolkodni kellett, félrevonult. Csoportmunkában mindenkinek kell, hogy legyen feladata, és nagyjából egyenlően osztódjanak el a feladatok."*

Jutalmazás (lezáró-összegző értékelés)

Véget ért a tanév. *"Szeretném értékelni a felelősök munkáját. Petra kapja a jutalomkönyvet. Mindig lelkiismeretesen végezte feladatát. Nem kellett figyelmeztetni munkájának végzésére, azt önmagától tette. Figyelmeztette társait, ha rendetlenséget tapasztalt náluk, de a munkát nem végezte el helyettük, hanem ellenőrizte, hogy azt a későbbiekben csinálják meg."*

4. feladat

Sámán és mágus	Lelkész	Misztikus	Természetelvű
B, I	A, F, H, K	C, E, J	D, G

5. feladat

Példa egy lehetséges megoldásra:

- detektív (felderít, keresi a történések okait)
- szülőhelyettes (sok mindent törekszik pótolni abból a törődésből, amit a szülők elmulasztottak)
- facilitátor, tanácsadó, mentor (hagyja a saját programjuk szerint növekedni a tanítványokat, de mint a jó kertész, ehhez hozzá is segíti őket)

6. feladat

Példa egy lehetséges megoldásra:

- Legyen fontos számunkra, hogy növendékeink szeressenek bennünket. „Csak attól tanulunk, akit szeretünk” – mondta Goethe. Ezért hát törekednünk kell a tanítványok szeretetének kiérdemlésére. Természetesen nem a kívánságaik elvtelen teljesítésével vagy egyéb, etikailag kifogásolható módon, hanem azzal, hogy elsősorban mi magunk sugározzuk magunkból a szeretetet feléjük.
- Eötvös József szerint a tanárnak legyen nemes jelleme és jó kedve. Az előbbiről volt már szó. Itt most inkább az utóbbira, a jó kedvre kívánjuk a figyelmet felhívni. A derűs, vidámságot kedvelő és a humort értő tanár sokkal könnyebben talál utat a tanítványai szívéhez, mint az állandóan komoly, netán zord társa. Korunkban, amikor tanítványaink családjában megritkult a nevetés, még nagyobb szükség van arra, hogy az iskola a mosoly helye legyen.
- Ne higgyük, hogy mindig igazunk van! A tanári pálya könnyen kialakíthat bennünk ilyen téveszméket, tekintve, hogy időnk nagy részét nálunk képzetlenebb és kisebb tudású gyerekek között töltjük. Ez gyakran felsőbbrendűségi tudatot, komoly személyiségtorzulást okoz, ha nem figyelünk eléggé magunkra. A kételkedést nem ismerő, önmaga igazában mindig biztos pedagógus nemcsak rossz tanár, hanem alkalmatlan nevelő is.

- Építsünk valódi szellemi közösséget a tanítványainkkal! Olyat, amelyben nevelő és nevelt egyaránt érzi, hogy valami nagyszerű közös kaland részesei mind a ketten. Ahol a szerepek olykor fel is cserélődnek, és a tanár éppen úgy tanul a diáktól, mint – az esetek többségben természetesen – fordítva.
- Tanuljuk meg a konfliktuskezelés kooperatív módját, azaz nem a győztes-vesztes stratégiáját alkalmazni. Tudásunkat adjuk tovább a tanítványainknak. Segítsük őket abban, hogy a konfliktusaikat majdan ők is így, és ne a szemet szemért elvet követő önérvényesítő vagy a nem szól szám, nem fáj fejem típusú elkerülő, esetleg a mártíromságot vállaló önalávető módon oldják meg.

MUNKANYELV

IRODALOMJEGYZÉK

FELHASZNÁLT IRODALOM

Kozma Béla: Pedagógia. Comenius Oktatásszervező Bt., Pécs, 1993.

http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:HE_smTVizs4J:www.hkt2000.hu/kpm/csirmaz/ep2.html+%C3%B6nellen%C5%91rz%C3%A9s+%C3%B6n%C3%A9rt%C3%A9kel%C3%A9s+pedag%C3%B3gia&cd=9&hl=hu&ct=clnk&gl=hu (2010. július 28.)

http://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:GtCmmf3H2pYJ:petersoft.hu/mernoktanari/neveleselmelet/00220001.pdf+ellen%C5%91rz%C3%A9s+%C3%A9rt%C3%A9kel%C3%A9s+a+nevel%C3%A9s+folyamat%C3%A1ban&hl=hu&gl=hu&pid=bl&srcid=ADGEESg8dAVYys3FSFo7HwhYwfSKNUAa_j5vWAJrB_7GvRNM9xyheYP611nkq2rdUBq5asd94bdQilYVNznXSL-e_uQ_5mGUzN3P4cJUxDRsSiGwpj56f4RXVeF-G9oWD1eLSmwtORsh&sig=AHIEtbRZdMzWQX4ejOvL01SoYm-3w9_1MA (2010. július 30.)

<http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=2002-07-ta-hoffmann-tanar> (2010. július 30.)

AJÁNLOTT IRODALOM

Bagdy Emőke – Telkes József: Személyiségfejlesztő módszerek az iskolában. Tankönyvkiadó, Bp., 1990.

Bábosik István: Személyiségformálás közvetett hatásokkal. Tankönyvkiadó. Bp., 1989.

Személyiségfejlődés és módszerek. Módszertani segédanyagok. Hajdú-Bihar megyei Pedagógiai Intézet Debrecen, 1991.

A(z) 1283-06 modul 009-es szakmai tankönyvi tartalomeleme felhasználható az alábbi szakképesítésekhez:

A szakképesítés OKJ azonosító száma:	A szakképesítés megnevezése
54 140 01 0000 00 00	Gyógypedagógiai asszisztens
52 140 01 0000 00 00	Pedagógiai asszisztens

A szakmai tankönyvi tartalomelem feldolgozásához ajánlott óraszám:
20 óra

MUNKANYAG

MUNKANYAG

A kiadvány az Új Magyarország Fejlesztési Terv
TÁMOP 2.2.1 08/1-2008-0002 „A képzés minőségének és tartalmának
fejlesztése” keretében készült.

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap
társfinanszírozásával valósul meg.

Kiadja a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet
1085 Budapest, Baross u. 52.

Telefon: (1) 210-1065, Fax: (1) 210-1063

Felelős kiadó:
Nagy László főigazgató